

**PRESA REVOLUȚIONARĂ ȘI DEMOCRATICĂ DIN ROMÂNIA
ÎN APĂRAREA INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII ȚĂRII
IMPOTRIVA PERICOLULUI FASCIST**

(1933—februarie 1938)

ION SPĂLĂȚELU

Încă din secolul trecut, proletariatul, militanții din mișcarea muncitorească și socialistă, călăuziți de grija patriotică pentru soarta țării, au luptat cu eroism pentru unitatea națională a poporului român, pentru cucerirea și consolidarea independenței și asigurarea pe această bază a suveranității naționale. P.C.R. a preluat și a dus mai departe tradițiile înaintașilor în lupta pentru libertate socială, independență națională și progres, urmînd neabătut crezul lăsat de mîini înaintași ai poporului nostru, cît și indicația leninistă potrivit căreia „proletariatul nu poate fi indiferent și nepăsător față de condițiile politice, sociale și culturale în care se desfășoară lupta lui și, prin urmare, nu-i pot fi indiferente nici destinele țării lui”¹.

O etapă importantă în lupta întregului popor român o constituie perioada 1933—februarie 1938, cînd fascismul crea un iminent pericol pentru independența și suveranitatea națională, pentru integritatea teritorială a patriei. În această perioadă, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist — care în bătăliile de clasă purtate între anii 1929 și 1933 „s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești...”² —, a continuat să se impună tot mai hotărît în viața socială și politică a țării. Pentru salvagardarea intereselor naționale, P.C.R., împreună cu toate forțele naționale, cu excepția celor fasciste, a desfășurat o intensă și bogată activitate.

Apărarea independenței și suveranității de stat a României amenințate de agresivitatea Germaniei hitleriste și a țărilor care gravitau în jurul acesteia, cît și de către actele tot mai insolente ale grupărilor fasciste din țară, care acționau ca agenturi ale statelor fasciste străine, a constituit una dintre problemele majore care s-au aflat în centrul activității presei progresiste din această perioadă.

În mobilizarea maselor la lupta antifascistă pentru apărarea independenței și suveranității naționale împotriva pericolului fascist, o contribuție prețioasă

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, ed. 2, vol. 17, București, Edit. politică, 1963, p. 196.

² Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuatorul luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, București, Edit. Politică, 1966, p. 39.

au adus, alături de publicațiile ilegale editate de P.C.R., ca „Scînteia“, „Lupta de clasă“, „Cazarma“, „Steagul roșu“, „Tînărul leninist“, „Brazda“, „Noi vrem pămînt“, un mare număr de publicații legale cu caracter progresist, ca : „Arena“, „Cîopotul“, „Critica“, „Ecoul“, „Era nouă“, „Korunk“, „Raza“, „Tînăra generație“, „Drumul femeii“, „Reporter“, „Fapta“ și multe altele. În demascarea și combaterea fascismului, a agresivității statelor fasciste, au luat de asemenea poziție unele dintre cele mai răspîndite ziare și reviste burgheze democratice, ca „Dimineața“, „Adevărul“, „Zorile“, „Lumea românească“, „Cuvîntul liber“, „Viața românească“, „Societatea de mîine“ ș.a.

Dezvăluirea oportună a pericolului fascismului intern și extern de către publicistica vremii a contribuit la ținerea mereu trează a vigilenței maselor populare, la sporirea combativității lor în lupta pentru apărarea independenței și suveranității naționale, le-a mobilizat în sprijinirea celorlalte popoare ale Europei amenințate de urgia robiei naziste. Acțiunile întreprinse în acest scop nu au fost însă ușor de susținut, chiar dacă întruneau adevărate întregul popor român, pentru faptul că ele s-au desfășurat, în perioada la care ne referim, pe fondul luptei de clasă.

O piedică serioasă în calea apărării unității naționale, a independenței și suveranității naționale a constituit-o, așa după cum se subliniază în raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea P.C.R., și lozincile eronate întîlnite în documentele partidului comunist, „elaborate în afară, ca urmare a practicilor Cominternului, care stabilea directive ce nu țineau seama de realitățile concrete din țara noastră, dădea orientări tactice și indicații ce nu corespundeau condițiilor economice, social-politice, naționale din România“³.

În astfel de condiții, organizațiile fasciste au căutat să exploateze în interesul lor simțămintele naționale ale poporului român. Sub pretextul luptei împotriva așa-zisului „pericol comunist“ pentru națiunea română, ele căutau să împingă poporul nostru în ghearele statelor fasciste. În fruntea unor grupări fasciste, și în primul rînd a „Gărzii de fier“, s-au situat elemente care, așa cum se sublinia în multe dintre publicațiile progresiste, nu erau legate cu nimic de poporul român. La procesul din mai 1938 intentat lui C. Z. Codreanu se arăta, în rechizitoriul primului procuror, că acesta „nu are în el nici picătură măcar din sîngele nostru. El este un venetic pripășit pe aceste plaiuri și vroia, pe căile pierzaniei, să ne învețe pe noi ce este dragostea de țară, a acestei țări de care el era străin“⁴.

În numeroase publicații progresiste a fost demascată cu virulență natura profund antinațională a fascismului. Încă la sfîrșitul anului 1933 se arăta că fascismul e „un dușman al națiunii, o abjectă înșelăciune, o diversiune de cea mai proastă și detestabilă calitate... Dacă există un dușman al națiunii, el e pretutindeni, ca și la noi, fascismul“⁵. E dezvăluit cu limpezime totodată scopul urmărit de către fascism de „a-și forma o bază de masă pentru a cîștiga

³ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 32—33.

⁴ *Cine este Zelinski Codreanu*, 1938, p. 1.

⁵ „Șantier social-literar“, din 1 noiembrie 1933.

poporul și a-l face să-și sape singur groapa”⁶. Împotriva infiltrării fascismului în mase, pentru bararea în acest fel a drumului trădătorilor de țară, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a militat cu pasiune patriotică presa revoluționară și democratică editată între 1933 și februarie 1938⁷. Iată mărturiile de credință făcute în acest spirit de către ziare și reviste apărute în acest timp: „Vom demasca primejdia fascistă pentru muncitori, pentru țărănime, pentru intelectualitate, liber-profesioniști sau funcționari”⁸, scria „Buletinul de acțiune împotriva fascismului”; „Pentru a arăta pericolul în toată goliciumea lui”, apare „Clopotul”⁹; „Înainte”¹⁰, ziar apărut în 1935 la Bacău, arată că „vom milita pentru concentrarea tuturor forțelor organizate și individuale care înțeleg... să ridice zid de netrecut în fața pericolului fascist și a războiului”, iar publicația „Studentul român”, considerând că „însăși existența neamului nostru și hotarele țării dobândite prin jertfă sînt amenințate...”, conchidea că „vom apăra țara cu jertfa vieții...”¹¹. La rîndul său, ziarul „Scînteia” chema toate forțele naționale patriotice la luptă unită „în fața pericolului de război care amenința țara noastră, în fața primejdiei de a ne vedea cotoșiți de armatele ungurești și nemțești, de a pierde independența noastră națională”¹².

Astfel, majoritatea publicațiilor progresiste au adoptat o atitudine combativă, viguroasă față de toți cei care prin acțiunile lor nesăbuite deveneau trădători de neam.

Urmărind să dea un răspuns la întrebarea pusă de P.C.R. într-o scrisoare adresată P.N.Ț., și anume: „Ce vrea fascismul român?... De ce oferă în dar lui Hitler și Horthy independența țării și ființa însăși a neamului?”¹³, numeroase publicații dovedesc că fasciștii, aventurieri care dădeau asalt puterii politice, erau „de mult trecuți cu arme și bagaje în tabăra dușmanilor poporului român”¹⁴. Se demonstra astfel că fasciștii din România, în calitate de aliați ai lui Hitler și de instrumente ale politicii lui imperialiste, comiteau de fapt un act de trădare națională. „Conștientă de scopul urmărit și recunoscînd fățiș intențiile reale de oucerire și subjugare pe care-l urmăresc statele fasciste,

⁶ „Blocul” din 8 februarie 1936.

⁷ Vezi a.c.d. P. Constantinescu-Iași, *Presa. Ziare și reviste progresiste între anii 1931—1938*, în *Organizații de masă legale conduse de P.C.R. în anii 1932—1938*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1952, p. 101—153; Georgescu Titu și Ioanid Mircea, *Organe de presă ale PCR și ale organizațiilor sale de masă din perioada luptei împotriva fascistării României (1933—1937)*, în *Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă. 1921—1944*, București, Edit. științifică, 1963.

⁸ „Buletinul de acțiune împotriva fascismului”, 23 oct. 1933.

⁹ „Clopotul” din 30 iunie 1933.

¹⁰ „Înainte” din 15 octombrie 1935.

¹¹ „Studentul român” din 17 martie 1936.

¹² *Să organizăm frontul păcii*, în „Scînteia”, din 23 mai 1936.

¹³ Arhiva Inst. de științe istorice și social-politice de pe lînga C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), cota Ab XX—5, inv. 958.

¹⁴ Ibidem, cota Ab, XX—2 inv. 955.

dreapta românească aprobă cinic această politică imperialistă, situându-se astfel în rîndul trădătorilor de neam“¹⁵.

Sînt supuse deci judecății opiniei publice românești fapte de o gravitate deosebit de mare.

Pentru a se lua orice posibilitate acestor trădători de țară de a-și mai desfășura activitatea, se cerea cu hotărîre prin numeroase ziare, reviste, manifeste, broșuri „dizolvarea bandelor fasciste criminale“ și „arestarea imediată a conducătorilor lor“¹⁶.

Împotriva trădătorilor de țară s-au ridicat cu fermitate forțele patriotice românești, în frunte cu partidul comunist. Prin intermediul presei, P.C.R. a făcut cunoscut întregului popor atitudinea sa hotărîtă de slujire și apărare a independenței și suveranității patriei. „Momentul este prea plin de răspunderi pentru soarta poporului și a țării noastre ca să nu ne grăbim la o acțiune comună împotriva pericolului comun“¹⁷. P.C.R. avertiza întregul popor că fascismul „vizează direct și imediat independența României și interesele celor optsprezece milioane de locuitori ai ei“¹⁸.

Preocupat de soarta poporului român, a întregii țări, P.C.R. — în Rezoluția adoptată de Comitetul Central la sfîrșitul lunii februarie 1935 — a stabilit sarcinile sale apropiate, prevăzînd printre altele crearea unui larg front popular antifascist pe baza Frontului unic muncitoresc, întărirea legăturii cu masele, îmbunătățirea structurii sale organizatorice etc. „F.P.A. — se sublinia în rezoluția amintită — trebuie să tindă a îmbrățișa, în afară de muncitori, toate păturile micii bunghezii muncitoare de la orașe, meseriași, intelectuali, mici negustori și mai ales toată populația muncitoare de la sate...“¹⁹. Această orientare tactică justă a P.C.R. era determinată de creșterea continuă a stării de spirit antifasciste a maselor largi.

P.C.R. și-a precizat cu tot mai multă claritate poziția sa în legătură cu apărarea independenței și suveranității naționale. Printr-un apel din 1 noiembrie 1935 adresat Comitetului Executiv al P.S.D. din România, C.C. al P.C.R., preocupat de destinele țării, arăta că „noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist“²⁰.

Pe măsura creșterii ofensivei războinice a statelor fasciste, P.C.R. a preconizat măsuri concrete pentru apărarea României împotriva acestora. În cadrul Plenarei lărgite a C.C. din august 1936 au fost indicate căile prin care să se organizeze rezistența poporului român împotriva atacului fascismului

¹⁵ „Reporter“ din 28 noiembrie 1937.

¹⁶ A.I.S.I.S.P., cota A XX—2, inv. 927; „Horia“ din 7 septembrie 1936; „Steagul“ din 22 septembrie 1936.

¹⁷ *Scrisoare a C.C. al P.C.R. către Comitetul Executiv al P.N.T.*, în „Știința“ din 1 august 1936.

¹⁸ A.I.S.I.S.P., cota Ab XX—2, inv. 955, p. 6.

¹⁹ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, București, 1957, E.S.P.L.P., p. 215.

²⁰ *Ibidem*, p. 311; la rîndul său, ziarul „Steagul roșu“, data 1—15.I.1937, chema masele, prin articolul intitulat *Lenin—Liebknecht—Luxemburg*, „la apărarea cu arma în mînă a independenței naționale a poporului român, amenințată de fascismul cotropitor“.

german prin măsuri de ordin politic, economic, social, cît și militar, care să ducă la „întărirea capacității de apărare a țării și a armatei române“²¹.

Prin ziarele și revistele „Scînteia“, „Lupta de clasă“, „Tînărul leninist“, „Cazarma“, „Scînteia Prahovei“ și altele, cît și prin numeroase broșuri și manifeste, au fost aduse la cunoștința maselor largi rezoluțiile și hotărârile de mare însemnătate ale Plenarei a V-a lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1936. Prin broșura intitulată „Pentru pace, pîine, pămînt și libertate“ se sublinia că în cazul în care Germania hitleristă va dezlănțui războiul în Europa, urmărindu-se „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste“²², alături de întregul popor „comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt al țării noastre“²³.

Paralel cu răspîndirea cît mai largă a cuvîntului partidului comunist în mase în această perioadă de grea încercare pentru soarta țării, presa a cultivat cu multă stăruință dragostea față de mărețele fapte istorice din trecutul poporului, pentru libertate și demnitate națională, pentru neatîrnare. Au fost evocate episoade grele și glorioase din istoria națională a românilor, mari figuri de conducători ai maselor populare în momente cruciale, cu scopul evident de a găsi în ele prilej de îmbărbătare, de meditație și inspirație pentru noi fapte. „Ne cheamă la luptă sîngele lui Horia, Tudor Vladimirescu și Doja. Ne cheamă la luptă dragostea față de această țară, pe care nu vrem s-o vedem sfîșiată și cotropită, dragostea de acest popor pe care nu-l vrem îngenuncheat și robit“, glăsuia unul din nenumăratele manifeste scoase de C.C. al P.C.R.²⁴.

Presa a popularizat evenimente istorice cu înalte semnificații, cu implicații și rezonanțe revelatoare pentru prezent. Numeroase sînt ziarele și revistele care în această perioadă înfățișează în fiecare an, pe coloane întregi, istoricul act național al Unirii Principatelor, cît și înfăptuirea unității statului român în decembrie 1918, „a doua unire, care a adunat între aceleași granițe toți românii“²⁵. În împrejurările care deveneau tot mai îngrijorătoare pentru soarta poporului român, ziarul „Reporter“ conchidea : „Ziua de 24 ianuarie să fie pentru toți cei ce n-au vîndut destinul poporului român vreunei Înalte Porți prilej de reculegere și de examen de conștiință“²⁶, iar „Adevărul“ scria : „Cei care în numele unui fals naționalism ne mîină azi spre o politică alături de Germania uită că Germania nu ne poate fi prietenă...“²⁷. În același timp, mare parte dintre publicații își tipăresc drept motouri pe frontispiciile lor, cugetările unor iluștri gînditori revoluționari români : „Libertatea e îndoită ; cea din lăuntru și cea din afară.. ele sînt surori și una fără alta nu poate trăi“ (N. Bălcescu)²⁸ ; „Moldoveanul Alecu Russo ne-a lăsat cu limbă de moarte aceste cu-

²¹ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XX—3, inv. 956.

²² Broșura citată, A.I.S.I.S.P., cota Ab. XX—3, inv. 956, p. 5—6.

²³ *Ibidem*, p. 13.

²⁴ A.I.S.I.S.P., cota A. XXII—1, inv. 986.

²⁵ „Reporter“ din 23 ianuarie 1938

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ziua Unirii*, în „Adevărul“ din 24 ianuarie 1936

²⁸ „Reporter“ din 30 ianuarie 1938.

vinte înțelepte : «Oamenii libertății sînt pentru respectul și neviolabilitatea omului ; falșii patrioți sînt pentru măsurile de sînge, de inchiziție, de tulburare»²⁹. Toate acestea reprezentau autentice și viguroase îndemnuri pentru apărarea independenței și suveranității naționale, contribuiau la educarea cetățenilor țării în spiritul unui fierbinte patriotism.

În atmosfera de deosebită preocupare pentru apărarea independenței și suveranității naționale, presa a lansat zi de zi înflăcărâte chemări la luptă „pentru o Românie liberă, puternică”³⁰. Ca acest deziderat să devină realitate erau indicate și căile menite să ducă la înfăptuirea lui. „Popor român — se spunea într-un manifest al C.C. al P.C.R. —, UNEȘTE-ȚI FORȚELE pentru propria ta salvare ! STRÎNGETI RÎNDURILE, muncitori și țărani, funcționari și meseriași, intelectuali și studenți, breslași și negustori !”³¹. Este deosebit de important faptul că presa revoluționară și democratică s-a adresat în împrejurările respective, în mod just, tuturor categoriilor de cetățeni, fără deosebire de clasă sau de pătura socială din care făceau parte, chemîndu-i la apărarea patriei. Aceeași poziție a fost adoptată și față de toate partidele politice burgheze cu stare de spirit antifascistă. O asemenea atitudine era imprimată de însăși tactica P.C.R., adoptată tot mai consecvent în decursul perioadei la care ne referim³².

P.C.R. a ajuns treptat la concluzia deosebit de importantă a necesității lichidării neîntîrziate a tendinței sectaniste existente în rîndurile sale de a se considera ca fasciste unele partide sau organizații ale căror conduceri erau formate din elemente burgheze. Se aprecia în mod just că această atitudine ducea la izolarea partidului comunist de o parte însemnată a maselor populare, constituind o piedică serioasă în munca comuniștilor pentru atragerea la lupta antifascistă a unui număr însemnat de cetățeni care făceau parte din partidele burgheze³³. Totodată, în condițiile de atunci ale României, în care proletariatul nu era atît de numeros, nu putea fi vorba de o luptă de masă eficace contra pericolului fascist fără păturile largi neproletare ale poporului³⁴.

La începutul lunii ianuarie 1936, C.C. al P.C.R., apreciind pe baza luărilor de poziție antifasciste din 1934—1935 că cea mai mare parte a membrilor P.N.Ț. și aderenților lui „sînt părți importante ale poporului și ale maselor muncitoare”³⁵ ostile fascismului a propus conducerii acestui partid un

²⁹ „Raza”, din 28 iulie 1935.

³⁰ „Reporter”, din 2 ianuarie 1938 ; vezi și *Democrați : atenție !*, în „Adevărul”, din 21 ianuarie 1936 ; *Cu toții la datorie*, în „Lumea nouă”, din 2 august 1936.

³¹ A.I.S.I.S.P., cota A. XIX—13, inv. 802 ; vezi și *Pentru o uniune a stîngii*, în „Lumea nouă” din 25 octombrie 1936.

³² A.I.S.I.S.P., cota A. XX—1, inv. 976. Printr-un manifest al C.C. al P.C.R. din ianuarie 1937 se arată că împotriva fascismului „se ridică clasa muncitoare, se ridică masele largi, se ridică poporul. Dar împotriva dictaturii fasciste luptă partidul comunist, social-democrat, național-țărănist, radical-țărănist și toată democrația”.

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 1, dos. 193, f. 101—102 ; A.I.S.I.S.P., cota Ab. XX—1, inv. 954.

³⁴ *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, p. 330.

³⁵ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XX—5, inv. 958.

program de „luptă comună pentru salvarea națiunii“³⁶. În broșura tipărită de către Editura P.C.R., conținând aceste propuneri concrete se spunea : „Națiunea e în pericol. Orice ezitare mărește pericolul și reprezintă o mare răspundere, de care istoria va ține seama pedesind amarnic pe cei care au tremurat în fața pericolului, lăsînd drumul liber dușmanilor poporului“³⁷.

În mod perseverent, P.C.R. și-a lărgit contactele, atît prin intermediul presei, cît și prin organizațiile de masă îndrumate de el, cu diverse organizații și grupări democratice, cu organizații socialiste, național-liberale și național-tărăniste, cu un mare număr de personalități politice patriotice, ca dr. Petru Groza, Dem. Dobrescu, dr. N. Lupu, Virgil Madgearu și alții³⁸, care au început să se situeze pe poziții tot mai ostile fascismului. Mare parte din publicistica progresistă a vremii a militat neobosit pentru consolidarea unității forțelor naționale antifasciste.

În numeroase articole publicate în presa revoluționară și democratică consacrate organizării activității maselor se sublinia necesitatea ca muncitorimea să se situeze în primele rînduri ale luptei pentru apărarea hotarelor țării³⁹. Pe baza unor analize temeinice se arăta că interesele clasei muncitoare, ale proletariatului dictau imperios o asemenea poziție față de soarta patriei amenințate de fascism.

Sub semnul luptei pentru apărarea independenței și suveranității naționale, muncitorimea a sărbătorit în toți acești ani zilele de 1 Mai, 7 Noiembrie, 1 August. La Reșița, de pildă, de 1 Mai 1934, 6 000 de muncitori, purtînd steaguri roșii și pancarte cu lozinci revoluționare, au parcus străzile orașului cîntînd *Internaționala*, manifestîndu-și hotărîrea de a lupta atît împotriva ofensivei patronale, cît și a pericolului fascist, pentru apărarea suveranității și independenței de stat a țării noastre⁴⁰. În anii următori 1935, 1936, 1937, întrunirile și demonstrațiile de 1 Mai au avut un caracter tot mai pronunțat antifascist. În aceeași zi, pe tot cuprinsul țării, în centrele economice importante, zeci de mii de oameni ai muncii, fie că erau comuniști, social-democrați, național-tărăniști și liberali ori fără partid, și-au unit glasul în apărarea drepturilor lor pentru apărarea independenței și suveranității naționale⁴¹.

Cu prilejul a numeroase alte manifestări organizate în toți acești ani fie de către P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. sau alte formații politice, clasa muncitoare și-a manifestat de fiecare dată riposta în fața ofensivei interne a organizațiilor fasciste și a celei externe a statelor revizioniste, care prin acțiunile lor urmăreau

³⁶ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XX—5, inv. 958.

³⁷ Ibidem, p. 6.

³⁸ Arhiva M.A.E., fond. nr. 71/1920—1944, vol. 2, f. 321 ; A.I.S.I.S.P., cota A. XXII—1, inv. 986.

³⁹ „Era nouă“, din februarie 1936, p. 3 ; „Reporter“, din 12 decembrie 1937.

⁴⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 5, dos. 1 151, f. 211—213, 236, 238, 354—355 ; vezi și O. Matichescu, *Activitatea desfășurată de P.C.R. pentru închegarea Frontului unic muncitoresc, împotriva exploatării capitaliste și pericolului fascist, cu prilejul zilei de 1 Mai 1934*, în „Studii“, nr. 5, t. 19 din 1955, p. 873—885.

⁴¹ Vezi, printre altele, „Știința“, din 23 mai 1936 ; „Tînărul leninist“ din aprilie 1935 ; „Arena“, din 16 mai 1936 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 28, dos. 4 415, f. 148 ; A.I.S.I.S.P., fond. 18, dos. 817.

să lovească în integritatea teritorială a României. „Comuniștii iau parte la întrunirile și demonstrațiile organizate în anii 1936—1937 de partidele național-țărănesc și radical-țărănesc, imprimându-le combativitate, influențând transformarea lor în manifestări antifasciste sub lozincă frontului popular“⁴².

Misiunea organizatorică a presei prin popularizarea unor forme eficiente de luptă împotriva fascismului este pusă în lumină cu deosebire în timpul demonstrațiilor populare din 31 mai 1936⁴³, convocate de către P.N.Ț. Acestea au fost transformate de P.C.R. — care s-a folosit mai cu seamă de presă — în puternice manifestări antifasciste, la care au participat pretutindeni în țară peste 500 000 de oameni⁴⁴. În capitală, unde s-a desfășurat cea mai impunătoare dintre toate aceste manifestări, consemnează ziarele vremii, a răsunat hotărât în încheiere avertismentul de inspirație eminesciană: „Tot ce mișcă-n țara asta, rîul, lanul, bradul și omul, una sîntem, una ne simțim pentru a ne apăra împreună hotarele“⁴⁵.

Întrunirile și demonstrațiile de la 31 mai 1936 au scos la iveală, o dată în plus, existența în masele largi a unei active stări de spirit patriotice, antifasciste, capabile să asigure integritatea fruntariilor noastre naționale, independența și suveranitatea țării.

Majoritatea covârșitoare a muncitorimii românești și-a exprimat cu hotărîre și în anii următori atașamentul față de lupta pentru apărarea armată a patriei, deoarece „rezistența înarmată a poporului în caz de agresiune e legitimă, și ea (muncitorimea română. — I. S.) va merge în primele rînduri ale bătăliei“⁴⁶. Presa a demonstrat convingător tenacitatea și consecvența revoluționară a clasei muncitoare, înaltul său spirit patriotic, contribuind astfel la creșterea autorității și prestigiului ei în rîndurile celorlalte clase și pătri sociale, în rîndurile poporului.

Cu multă insistență, o serie de publicații, și în primul rînd cele destinate în special satelor, cum au fost „Brazda“, „Fabrica și ogorul“, „Noi vrem pămînt“, „Răscoala“, „Acum“, „Cîmpul“ și altele, s-au ocupat de atragerea țărănimii, pe baza frontului popular antifascist, în lupta pentru apărarea intereselor naționale ale întregului popor român. Multe din aceste publicații au dat glas în coloanele lor hotărîrii de luptă a țărănimii, gata, ca și moșii și strămoșii ei odinioară, să sară la hotare pentru a-și apăra glia. „Au doară nu lăsam noi în timp de război plugul în brazdă să luăm arma în mîină ca să alergăm la hotar să apărăm țara, glia, credința în legile strămoșești?“⁴⁷, scria, în paginile ziarului „Horia“, din Deva, un țaran muncitor din Mesteacăn.

⁴² Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 42.

⁴³ Vezi Gh. I. Ioniță, *Demonstrațiile populare antifasciste din 31 mai 1936*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“, nr. 4/1966, p. 83—100.

⁴⁴ *Demonstrațiile Partidului național-țărănesc*, în „Cuvîntul liber“, din 6 iunie 1936.

⁴⁵ *Impunătoarele manifestații național-țărănestice de ieri*, în „Adevărul“, din 2 iunie 1936.

⁴⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 95, dos. 5 283, articolul intitulat: *Muncitorimea trebuie să apere azi hotarele țării* de Ion Puțurcanu, f. 50—52.

⁴⁷ „Horia“, Deva, din 26 februarie 1933.

Un loc important în dispozitivul forțelor sociale mobilizate prin intermediul presei la luptă a ocupat, de asemenea, intelectualitatea. Un număr însemnat de intelectuali, dintre cei mai legați de aspirațiile poporului, de demnitatea și de lupta sa națională, ca P. Constantinescu-Iași, Ilie Murgulescu, Ion Popescu-Puțuri, Ion Pas, George Macovescu, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, N. D. Cocea, Scarlat Callimachi, Petre Andrei, Octav Livezeanu și mulți alții⁴⁸, au fost în primele rînduri ale apărătorilor activi ai ființei naționale a României. Mulți dintre ei au dezvăluit prin diferite și ingenioase modalități și mijloace în coloanele publicațiilor caracterul antinațional al organizațiilor fasciste și pericolul deosebit de grav reprezentat de spiritul revanșard al statelor fasciste pentru pace și securitatea popoarelor lumii și, implicit, pentru poporul român. De altfel trebuie spus că n-a existat domeniu mai important de manifestare a primejdiei pentru independența României din partea Germaniei hitleriste, a statelor revizioniste care gravitau în jurul ei și a organizațiilor fasciste din țară în care intelectuali patrioți din România să nu ia atitudine sub diferite forme determinate de poziția lor⁴⁹.

Poziția profund patriotică a intelectualității de prestigiu din țara noastră a exercitat o influență pozitivă asupra unei părți însemnate a tineretului studios. Cu un entuziasm specific tinereții, acesta a făcut deseori să răsune în coloanele presei legăminte solemne pentru apărarea patriei, legăminte care au avut un puternic ecou în masa mare a tineretului român. „Jurăm că vom fi în primele rînduri în cazul unei invazii dușmane, dar vom opune un zid nestrămutat tuturor încercărilor de a împinge România în combinații fascisto-războinice“⁵⁰, era hotărîrea fermă a studențimii democratice din țara noastră. Presa progresistă românească a constituit astfel unul din mijloacele eficiente de mobilizare a tuturor forțelor sociale naționale — muncitorime, țărănime, intelectualitate etc. —, la apărarea și consolidarea independenței și suveranității naționale.

O altă latură importantă a activității presei din această perioadă pentru apărarea independenței naționale o constituie demascarea rolului spoliator, prădălnic al capitalului străin în economia românească. Așa după cum s-a arătat în cadrul Adunării Constituante a Marii Adunări Naționale din august 1965, „încălcînd interesele poporului, clasele exploatoare au dus o politică de aservire a țării; soarta României era hotărîta de marile puteri imperialiste, trusturile și monopolurile străine stăpîneau cele mai importante bogății ale ei, independența și suveranitatea națională erau grav stîrbite“⁵¹.

Ziarele și revistele progresiste au dezvăluit felurite mijloace prin care capitalul străin urmărea înfeudarea României. Printre altele au fost denunțate în fața maselor largi: creșterea datoriei externe a țării către marile grupuri monopoliste apusene, acceptarea de către guvernele burgheziei și moșierimii a

⁴⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 1, dos. 241, f. 407—425.

⁴⁹ Vezi Titu Georgescu, *Contribuția intelectualității la lupta antifascistă din România (1933—1944)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului“, nr. 3/1965, p. 35—51.

⁵⁰ *Al cui este mormîntul Eroului Necunoscut? Manifestația din 21 mai a tineretului democrat*, în „Studentul român“ din 31 mai 1936.

⁵¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la proiectul de Constituție a Republicii Socialiste România*, București, Edit. politică, 1965, p. 11.

controlului economic direct prin experți, reprezentanți ai capitalului străin etc., fapt ce ducea tot mai mult la adâncirea dependenței economice și în cele din urmă și politice a României față de diferite state străine, lovind dureros în drepturile sale de stat independent și suveran.

O direcție importantă în publicistica militantă din țara noastră a constituit-o demascarea în fața maselor a pericolului grav ce-l reprezenta înrobirea economică a țării de către Germania hitleristă. „Pentru Germania — conchidea ziarul „Reporter“ într-unul din articolele sale redacționale — relațiile comerciale sînt, în fapt, forme de infiltrare imperialistă pacifică și pregătirea infiltrării politico-militare“⁵².

Permanent, în perioada la care ne referim, presa a denunțat sub toate aspectele lor planurile Germaniei hitleriste de înfeudare a României prin acapararea economiei ei naționale. În 1934 revista bucureșteană „Echipa“ relatea : „O mare firmă hitleristă și d. ministru al industriei și comerțului (în perioada respectivă Manolescu Strunga. — I. S.)... lucrează pentru cooptarea în sfera de influență hitleristă...“⁵³. Pe ce căi se urmărea realizarea acestui scop, cel puțin în parte, se dovedește de asemenea prin coloanele presei. „Prin politica conștientă dusă la Berlin — relatează publicația „Critica actualității“ din 30 martie 1935 — comerțul exterior românesc se îndreaptă din ce în ce mai mult spre Germania... Și, în conjunctura actuală internă, acesta e un lucru foarte grav“.

Pentru a-și susține temerile, numeroase publicații apelau la învățămintele istoriei spre a desprinde concluzii cât mai pline de semnificații. Revista bucureșteană „Arena“, de pildă, scria : „Pacea de la Buftea din 1917 ne arată ce ne așteaptă : transformarea țării în hambare de grîne și depozite de petrol pentru germani, pierderea puținței de a ne hotărî liberi destinele, pierderea independenței naționale“⁵⁴. Erau prefigurate astfel urmările cele mai dureroase pentru ființa națională a poporului român încăput în ghearele robiei materiale și morale a hitlerismului. În același context se încadrează și prevenirea făcută într-unul din articolele publicației „Societatea de mâine“ : „A merge alături de Germania înseamnă a accepta de bunăvoie pierderea independenței noastre naționale o dată cu pierderea petrolului și a grîului“⁵⁵.

Numeroși economiști și sociologi comuniști explică în același timp prin intermediul presei revoluționare și democratice că situația oamenilor muncii din România burghezo-moșierească în cazul pierderii independenței economice s-ar înrăutăți în mod considerabil. Astfel, economistul B. Zaharescu scria : „Dar infinit de greu ar munci oamenii muncii, cu infinit mai puțin folos, dacă... toate bogățiile pămîntului nostru ar trebui să ia drumul Berlinului“⁵⁶, iar publicistul comunist Ștefan Voicu, în articolul intitulat semnificativ *Drang nach Süd-Osten*, demasca țelul politic și economic înrobitor urmărit de Germania prin atragerea României în sfera ei de influență, conchizînd : „Inte-

⁵² „Reporter“ din 8 august 1937.

⁵³ „Echipa“ nr. 2/1934.

⁵⁴ „Arena“ din 3 mai 1936.

⁵⁵ „Societatea de mâine“, nr. 1/1937.

⁵⁶ *Apărarea păcii este singura politică națională*, în „Reporter“ din 21 ianuarie 1938.

reșele economiei noastre naționale sînt opuse expansiunii economice a imperialismului german...“⁵⁷.

Un imperativ al națiunii române în pericol — multilateral oglindit în presă — l-a constituit, de asemenea, desfășurarea unei politici externe a României corespunzătoare apărării independenței și suveranității ei naționale. Ziarele și revistele revoluționare și democratice au înfățișat în numeroase articole publicate în coloanele lor aprobarea unanimă din partea poporului nostru față de importanta activitate dusă pe plan extern de către Nicolae Titulescu. „Sîntem alături de politica externă a d-lui Nicolae Titulescu“⁵⁸, scriau muncitorii de la R.M.S. într-un impresionant apel publicat în ziarul „Scînteia“.

Un moment deosebit, amplu înfățișat în coloanele presei, care a ridicat mase largi din România în apărarea păcii, a independenței și suveranității naționale a patriei, a fost prilejuit de declarația provocatoare făcută de Mussolini la 1 noiembrie 1936 la Milano cu privire la revizuirea granițelor țărilor dunărene. Prin ziare și reviste, manifeste și broșuri a fost popularizată hotărîrea maselor largi populare de a lupta contra oricărei revizuii a tratatelor de pace pe calea armelor. P.C.R. considera orice „acțiune care duce la întărirea relațiilor dintre statele Micii Antante, Înțelegerii Balcanice cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifice, ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist“⁵⁹.

În coloanele presei au fost înfățișate impunătoarele întruniri de la 7 și 14 noiembrie convocate de P.S.D., prin care muncitorimea capitalei și-a reafirmat în front unic, hotărîrea de a apăra cu orice sacrificiu integritatea teritorială a țării⁶⁰. Valul de întruniri care a cuprins întreaga țară a fost amplu comentat și popularizat, reținînd atenția, printre altele, întrunirea antirevizionistă din 22 noiembrie de la Arad, la care au participat peste 40 000 de cetățeni⁶¹. Relatările presei revoluționare și democratice despre starea de spirit de înalt sacrificiu din partea maselor a avut o influență importantă asupra celor mai diferite categorii de cetățeni, determinînd toate forțele naționale, cu excepția celor fasciste, să acționeze în mod convergent în direcția apărării independenței și suveranității țării. Astfel, relatează presa, ofițerii superiori ai ordinului „Mihai Viteazul“ *, participanți la o masă de onoare dată la palatul

⁵⁷ *Drang nach Süd-Osten*, în „Independența economică“, nr. 4 din 1937, p. 115.

⁵⁸ „Scînteia“ din 15 septembrie 1936; vezi și *România și pacea indivizibilă*, în „Adevărul“, din 5 ianuarie 1936.

⁵⁹ A.I.S.I.S.P., cota A. XX—22, inv. 947 (manifestul *Partidul Comunist din România și discursul lui Mussolini ținut la Milano pe ziua de 1 noiembrie*); în același timp, ziarul „Lumea nouă“ din 6 decembrie 1936, în articolul *Atitudinea P.S.D. față de problemele politice ale zilei*, scria: „România trebuie să lucreze din răspuțeri pentru ca Pactul Societății Națiunilor să fie aplicat cu strictețe, pentru ca o dezarmare generală să poată fi hotărîită, iar la nevoie impusă și statelor fasciste... Sistemul nostru de alianțe trebuie întărit prin încheierea unui pact de asistență mutuală cu Rusia“.

⁶⁰ „Adevărul“ din 9 și 17.XI.1936; „Dimineața“ din 9.XI.1936; „Lumea nouă“ din 22.XI.1936.

⁶¹ „Adevărul“ din 24 noiembrie 1936.

* Ordinul cavalerilor „Mihai Viteazul“ fusese constituit în urmă cu 20 de ani, dintre ofițerii participanți la primul război mondial.

regal, au adoptat legământul că în cazul atacării fruntaniilor țării vor lupta pînă la supremul sacrificiu, pînă vor fi puși „pietre de hotar cu crucea la căpătîi“⁶².

De altfel, poziția maselor populare, ferm hotărîte să-și apere cu orice preț independența patriei, hotarele ei, a determinat în această perioadă numeroși oameni politici burghezi să adopte o poziție, ce-i drept, contradictorie de la o etapă la alta, dar totuși în sprijinul acestui deziderat major al poporului român⁶³. Dr. N. Lupu, cunoscut în această perioadă ca un spirit democratic activ, arăta în august 1936 : „România nu poate avea altă dorință și alt postulat decît menținerea ei în granițele actuale, ceea ce nu se poate face decît prin menținerea păcii și dezvoltarea ei pe baze democratice“⁶⁴. În același timp, Ion Mihalache, președinte al P.N.Ț., într-o scrisoare adresată regelui, avertiza asupra țelurilor „gărzii“ de „subminarea politicii adoptate de statul român și servirea a intereselor revizioniste antiromânești“⁶⁵. Elocvent e și faptul că însuși I. Maniu declara într-o ședință a Comitetului executiv al P.N.Ț., ținută în septembrie 1936 că „oricine propovăduiește hitlerismul în Țara Românească trebuie socotit ca un trădător și tratat în consecință“⁶⁶. Reține, de asemenea, atenția faptul că declarația lui C. Z. Codreanu din 30 noiembrie 1937, de aliniere a României în cazul victoriei legionare în alegerile parlamentare la axa Roma-Berlin a fost întâmpinată cu numeroase proteste și condamnări din partea majorității reprezentanților politici de vază ai burgheziei, poziții amplu înfățișate în coloanele presei. Chiar Dinu Brătianu (reprezentînd gruparea „bătrînilor liberali“), șeful P.N.L., care deținea pe atunci puterea, l-a declarat pe Codreanu trădător de țară⁶⁷. Se contura astfel tot mai mult posibilitatea unirii tuturor forțelor naționale, bineînțeles fiecare de pe poziția sa și determinat de interese proprii, în aceeași direcție a apărării independenței naționale.

Toate aceste fapte, larg oglindite în presă, au contribuit la întărirea convingerii maselor asupra puterilor inepuizabile ale poporului român de a-și apăra independența și suveranitatea națională. În același timp, cei mai buni fii ai poporului nostru, devotați cu trup și suflet acestui ideal, au înscris o luminoasă pagină în cartea tradițiilor internaționaliste ale mișcării muncitorești-revoluționare din țara noastră, participînd cu arma în mînă alături de forțele democratice spaniole împotriva fascismului agresor, pentru apărarea independenței și suveranității naționale. „Noi, muncitorii și intelectualii români, democrați, socialiști, comuniști și fără de partid — scriau ziarelor „Adevărul“ și „Zorile“ în aprilie 1937 —, parte din cei aproape 500 voluntari români cîți au plecat în Spania, sîntem uniți sub un singur steag : steagul dreptății și al democrației. Lupta noastră aici, în Spania, nu e altceva decît lupta poporului român pentru libertate și pace“⁶⁸. Ziarele și revistele progresiste au constituit

⁶² Arhiva M.A.E., fond. 71, vol. 348, f. 374 ; „Dimineața“ din 10.XI.1936.

⁶³ Vezi *Blocul conștiinței democratice românești*, în „Adevărul“ din 22 ianuarie 1936.

⁶⁴ „Cuvîntul liber“ din 22 august 1936.

⁶⁵ Arh. st. Buc., *Arhiva istorică centrală*, fond. Casa regală, dos. 37/1937.

⁶⁶ *D. Iuliu Maniu despre hitlerism și comunism*, în „Adevărul“ din 29 septembrie 1936.

⁶⁷ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII—10, inv. 1 012.

⁶⁸ A.I.S.I.S.P., fond. 10, dos. 16 ; vezi și „Luptătorul“ din 15 oct. 1937.

mijlocul principal prin care voluntarii români aflați în Spania au ținut permanent legătura cu realitățile din patrie, cu poporul. Printr-o scrisoare adresată lui Titulescu în iunie 1937, ei arătau — referindu-se la luptele de pe fronturile spaniole Jarama și Guadalajara — că acestea au însemnat „două victorii în favoarea securității păcii noastre și a independenței naționale românești”⁶⁹.

Presa a înfățișat în mod pregnant jertfa pe care poporul român și-a adus-o în spiritul internaționalismului proletar prin voluntarii săi căzuți eroic în cadrul brigăzilor internaționale, pentru apărarea Spaniei republicane⁷⁰.

În cursul anului 1937, presa a susținut și alte acțiuni menite să păstreze unitatea forțelor patriotice. Popularizarea întrunirilor și conferințelor prilejuite de vizita în România între 7 și 21 iunie 1937 a unor reprezentanți ai Reuniunii universale pentru pace⁷¹, cât și a pregătirilor și trimiterii în septembrie 1937 a unei delegații de muncitori, meseriași, funcționari și intelectuali la „Pavilionul păcii”, deschis la Paris⁷², au stimulat acțiunile maselor populare pentru apărarea independenței și suveranității naționale, împotriva războiului, pentru pace.

Suprimarea în mare parte a libertăților democratice o dată cu instaurarea dictaturii regale în februarie 1938, dizolvarea partidelor politice, preoium și alte măsuri de îngrădire a activității maselor, au îngreuiat foarte mult contribuția lor la lupta pentru apărarea independenței și suveranității naționale, tocmai în momentul în care aceasta era necesară mai mult ca oricând.

Din faptele relatate mai sus reiese că reflectarea justă în presa revoluționară și democratică a marilor frământări ale poporului român, slujirea intereselor lui fundamentale au contribuit la mobilizarea tuturor forțelor naționale patriotice române pentru bararea drumului fascismului. În această luptă, rolul principal a fost îndeplinit, după cum am văzut, de către P.C.R., care a pus în centrul activității sale tocmai apărarea independenței și suveranității naționale, obiectiv major în jurul căruia a izbutit să polarizeze, prin presă și alte mijloace, toate forțele naționale patriotice. Presa revoluționară și democratică a contribuit prin activitatea sa din perioada 1933 — februarie 1938 la cultivarea spiritului de rezistență și de opoziție ostilă față de fascism, care în anii celui de-al doilea război mondial s-a transformat într-o împotrivire generală a poporului român contra Germaniei hitleriste, a dictaturii militare-fasciste, pentru o Românie democratică, liberă, independentă și suverană.

⁶⁹ „Gazeta românească” din iunie 1937.

⁷⁰ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII—3, inv. 1 005 ; „Reporter” din 14 oct. 1937.

⁷¹ „Reporter” din 27 iunie 1937 ; „Lumea nouă” din 13 și 20 iunie 1937.

⁷² „Lumea nouă” din 10, 17 și 24 octombrie 1937 ; „Reporter” din 17 septembrie 1937 ; „Dimineața” din 20 septembrie 1937.